

Jolanta Buczek
Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie

MECHANIZM FINANSOWANIA EDUKACJI WYŻSZEJ W FINLANDII – UJĘCIE PRZEKROJOWE¹

Streszczenie

Niniejszy artykuł skupia się na najważniejszych zmianach zachodzących obecnie w finansowaniu fińskich uczelni w zakresie poziomu, struktury i mechanizmów alokacji środków płynących z budżetu centralnego. Przeprowadzoną analizę oparto na danych zastanych (Eurostat). Opracowanie rozpoczyna analiza danych zastanych z zakresu demografii, liczby uczelni wyższych i studentów do nich uczęszczających. Dalej następuje opis ewolucji systemu finansowania szkół wyższych. Kolejny podrozdział skupia się na prezentacji celów stawianych przed sektorem edukacji wyższej, analizie głównych dochodów uczelni oraz identyfikacji obecnie stosowanych mechanizmów dystrybucji środków publicznych i sposobów ich alokacji. Dalsza część opracowania ogniskuje się na zagadnieniach związanych z programami wsparcia studentów i ich rodzin oraz opłat za studia. Na zakończenie przedstawiono obszary działalności uczelni, które podlegają ocenie przez powołane do tego specjalne agencje rządowe.

Słowa kluczowe: edukacja wyższa, mechanizmy finansowania, Finlandia

1. Wstęp

„(...) najbiedniejsi doganiają najbogatszych, w miarę jak udaje im się osiągnąć ten sam poziom wiedzy technologicznej, kwalifikacji, wykształcenia (...)”

[Piketty, 2015, s. 94]

Uczelnie wyższe są obecnie jedną z sił kreujących rozwój ekonomiczny i zwiększającą konkurencyjność gospodarki - jest to ich nowa rola [Kwiek, 2010].

¹ Publikacja opracowana na podstawie danych pochodzących z badania „Finansowanie edukacji wyższej w wybranych krajach europejskich. Od modelu egalitarnego do elitarnego” przeprowadzonego w ramach projektu systemowego: „Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego” współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych

Badacze tego zjawiska mówią nawet o „rewolucji akademickiej” (*academic revolution*). Co więcej, jak wskazuje Philip G. Altbach, owa rewolucja ma bezprecedensowy charakter, bo pociąga za sobą rozległe, globalne zmiany [www 1]. Obecnie jesteśmy świadkami dyskusji nad dalszym kierunkiem tych zmian [Denek, 2011; www 5]. Z jednej strony debatuje się o roli środowiska akademickiego (w tym uniwersytetów w rozumieniu instytucji) jako o miejscu postępu w nauce i technologii oraz rozwoju intelektualnym społeczeństwa, a z drugiej – wskazuje się na jego słabości, m.in. wybory pomiędzy jakością kształcenia a ilością absolwentów, „zawody” w produktywności środowiska akademickiego, rankingi, instrumentalizacja dyplomów wyższych uczelni itp. [www 6]. Na podstawie tych dyskusji mamy obecnie do czynienia z redefinicją zadań stawianych przed uczelniami i roli samego wyższego wykształcenia.

Obecnie wyższe wykształcenie kojarzone jest z prestiżem często traktowanym jako dobro wymienne, np. na władzę czy zasobność majątkową, do którego posiadania większość ludzi dąży. Dobra te są w społeczeństwie dzielone nierówno. A wszystko, do czego jest ograniczony dostęp, jest postrzegane jako wyjątkowe – elitarne [Sztompka, 2004]. Z czego zatem wynika ta ograniczoność w dostępie do wykształcenia? Odpowiedzią, która niejako samoistnie się nasuwa, jest dostępność do uniwersytetów, poziom i mechanizmy finansowania edukacji wyższej ze środków publicznych oraz, a może przede wszystkim, indywidualne zdolności, predyspozycje i chęci studenta.

Poniżej, analizie poddane zostanie sytuacja na rynku edukacji wyższej w Finlandii.

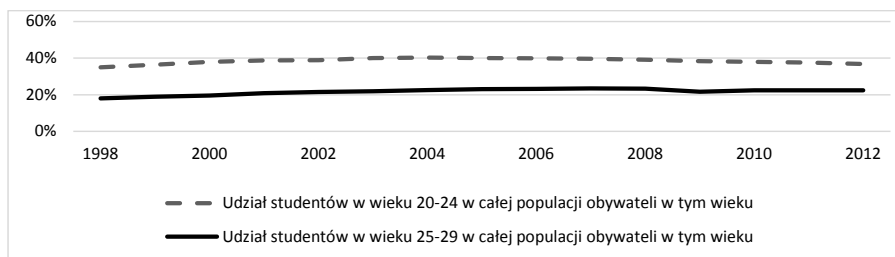
2. Rynek edukacji wyższej w Finlandii – charakterystyka ilościowa

W Europie do roku 2005 liczba studentów rosła, dopiero po tym czasie następuje zahamowanie, a nawet niewielkie odwrócenie tego trendu. Jeśli porównać zmianę liczby studentów w roku 2012 w porównaniu do roku 2011, to np. w Polsce nastąpił spadek o 4%, a nie zmieniła się w Finlandii (zanotowano wzrost o niecałe 600 studentów). Jak pokazują dane Eurostat w latach 1998-2012 w Finlandii liczba studentów zwiększyła się o 24 % (w 2012 r.- 308 924 studentów).

W Finlandii młodzież coraz częściej odracza moment rozpoczęcia studiów – grupa wiekowa 20-24 lata to około 45% ogółu studiujących, zaś 25-29-latkowie to ¼ studentów. Ta różnica widoczna jest również na poniższym wykresie zestawiających studiujących z całą populacją w danej grupie wiekowej (Wykres 1).

W latach 1998- 2007 udział studiujących Finów w populacji 20-24 lata rósł, by w następnym okresie spaść do poziomu z początku naszej analizy. Z kolei wśród ludności w wieku 25-29 studiujących przybywało i w roku 2012 ich udział w populacji był większy niż w 1998 (odpowiednio 18% i 22%).

Wykres 1. Udział studentów w wieku 20-24 oraz 25-29 w całej populacji obywateli Finlandii w tym wieku

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostat

Fiński rynek edukacji wyższej tworzą dwa typy uczelni publicznych – uniwersytety i politechniki². Model fińskich uniwersytetów oparty jest na tradycji humboldtowskiej. W 2013 r. działało w Finlandii 14 uniwersytetów³ i 25 politechnik (*universities of applied sciences*)⁴. Uniwersytety mają w większości charakter wielodyscyplinarny i tylko 5 z nich działa w wąskich specjalizacjach, tj. technologii (2), ekonomia (1), sztuka (1) i wojskowość (1). Największym i najstarszym jest Uniwersytet w Helsinkach (w 2013 r. wstąpiło nań 21% wszystkich nowo przyjętych studentów). Ważny dla fińskich uniwersytetów jest rok 2009, kiedy wprowadzono ustawodawstwo dające im z jednej strony szeroką autonomię, a z drugiej – wpłynęło na sposób zarządzania (nakazano by w zarządach zasiadało 40% zewnętrznych członków). Zarządy uczyniono odpowiedzialnymi za politykę budżetową, zarządzanie finansami oraz rachunkowość i kontrolę (za te dwa ostatnie zadania członkowie zarządu ponoszą osobistą odpowiedzialność). Uniwersytety są obecnie niezależnymi podmiotami prawnymi, a dwa z nich działają jako fundacje.

Politechniki do systemu szkolnictwa wyższego zostały włączone na początku lat 90. XX w. Dziś oferują edukację na dwóch poziomach (licencjackim i magisterskim), powiązaną ściśle z rynkiem pracy. Zwierzchnictwo nad politechnikami oprócz państwa sprawują władze samorządowe (gminne), regionalne oraz prywatni interesariusze [www 2]. Licencję na działalność politechnik Rada Państwa może przyznać samorządom lokalnym, federacjom samorządów lub gmin bądź fundacjom [Musiał, 2014]. Zmiany w proporcjach studentów uczelni pu-

² Szkolnictwo wyższe niepubliczne w polskim rozumieniu nie istnieje w Finlandii

³ W Finlandii dwa uniwersytety działają jako fundacje – Aalto University Foundation jako Aalto University oraz TTY Foundation, jako Tampere University of Technology, przy czym są one finansowane ze środków publicznych

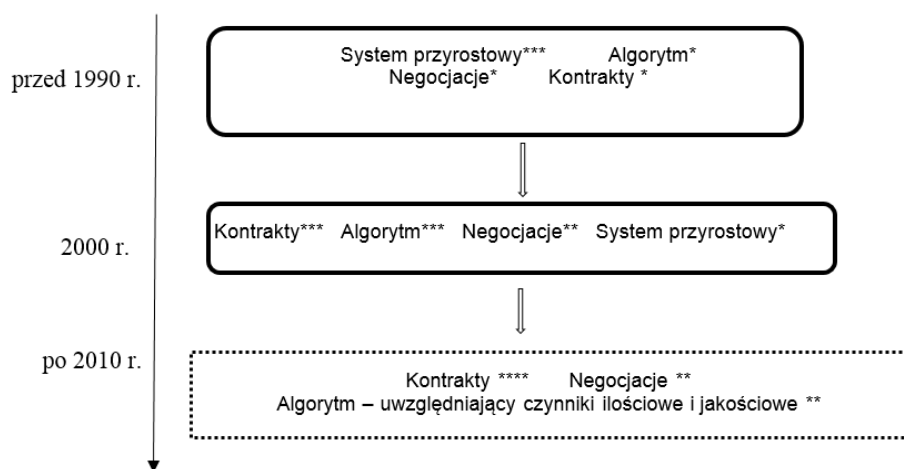
⁴ Obecnie (2015 r.) w Finlandii działają 24 politechniki, gdyż w 2014 r. nastąpiła konsolidacja politechnik Kemi-Tornio oraz Rovaniemi, w wyniku której powstał Lapland University of Applied Sciences (zob.: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/yliopistot/?lang=en> and polytechnics oraz <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/ammattikorkeakoulut/?lang=en>)

blicznych i niepublicznych odzwierciedlają zakres i chronologię reform, które miały wpływ na status formalnoprawny uczelni.

3. Ewolucja systemu finansowania szkół wyższych w Finlandii

Przez ostatnie 3 dekady mechanizmy finansowania edukacji wyższej w Europie były poddawane licznym reformom i przeobrażeniom. Obecnie systemy ewoluują w kierunku budowy wyraźnego związku pomiędzy finansowaniem uczelni a efektami ich działalności (systemy projakościowe). Nie inaczej proces ten przebiegał w Finlandii (Schemat 1).

Schemat 1. Ewolucja systemów finansowania edukacji wyższej w Finlandii

Źródło: opracowanie własne

Gwiazdki umieszczone przy mechanizmach finansowania pokazują znaczenie danego mechanizmu w całym systemie: *** bardzo ważny, **ważny, * mało ważny.

Element konkurencji na rynku edukacji wyższej jest widoczny zwłaszcza w tych krajach, gdzie funkcjonują obok siebie uczelnie publiczne i niepubliczne. Uczelnie konkurują nie tylko o studentów, ale także o środki finansowe pochodzące z budżetu państwa, co wprowadza do gry element niepewności finansowej (wyjątkiem jest Finlandia, gdzie wszystkie uczelnie są finansowane z publicznych środków). Państwo, z jednej strony minimalizuje swoją ingerencję w instytucje edukacji wyższej, a z drugiej – właściwi ministrowie i organy przez nich powołane odgrywają kluczową rolę w procesach alokacji środków budżetowych. Uczelnie, konkurując między sobą o pieniądze publiczne, negocjują warunki, na jakich będą im one przydzielone, a następnie zawierają kontrakty ze stroną rządową, gdzie nierzadko ściśle określona jest liczba i struktura absolwentów czy obszary prowadzonych badań.

Gospodarkę Finlandii na początku lat 90. XX w. dotknął kryzys wywołany upadkiem Związku Radzieckiego, co negatywnie wpłynęło na poszczególne sektory gospodarki, która dotąd prowadziła wymianę ze swoim sąsiadem. Wprowadzono wówczas na szeroką skalę model zarządzania przez cele wraz z budżetami zadaniowymi, co znalazło też odbicie w systemie finansowania edukacji wyższej (Schemat 1). Wszelkie kontrakty przyjęły postać porozumień wykonawczych (*performance agreement*), tj. formalny, ale partnerski kontrakt – umowa prawno-finansowa między ministerstwem a uczelniami [Musiał, 2014]. Kontrakty były zawierane co 3 lata i w ich wyniku uczelnie zyskały sporą autonomię w dysponowaniu otrzymanymi dotacjami. Ramami autonomii finansowej były zapisy kontraktów i cele kształcenia, jakie uczelnie zobowiązały się osiągnąć. Kontrakty zapewniały ministerstwu stały monitoring uczelni i ich ewaluację. Celem ówczesnego ustawodawstwa było zagwarantowanie stałego i przewidywalnego poziomu nakładów na szkolnictwo wyższe, zwłaszcza w sytuacji, gdy uczelnie finansowane były (co nie uległo zmianie do dziś) głównie ze środków publicznych. W Finlandii zauważalna jest tendencja zwiększania nakładów na uniwersyteckie badania naukowe i rozwój. Jedną z przesłanek takiej zmiany jest powiększenie środków finansowania, tj. dopływ środków pochodzących z grantów Akademii Finlandii oraz Fińskiej Agencji Finansowania Innowacji – Tekes. Środki te uznawane są za zewnętrzne, choć *de facto* pochodzą z budżetu państwa, ale uczelnie muszą się o nie ubiegać na zasadach konkurencyjnych. W Finlandii sposób alokacji środków między uczelnie oparty jest na negocjacjach i kontraktach zawieranych z rządem. Stąd obie negocjujące ze sobą strony muszą opierać się na trwałym i kompetentnym zasobie pracowników.

Cechą wyróżniającą obecnie reformy mechanizmu finansowania edukacji wyższej jest dążenie do nadania jednoczesnego znaczenia czynnikom ilościowym i jakościowym przy alokacji środków. Mają temu służyć kilkuletnie kontrakty między uczelniami a stroną rządową zawierane w drodze negocjacji.

4. Cele stawiane przed sektorem edukacji wyższej

Wskazane powyżej zmiany w systemie organizacji i finansowania szkolnictwa wyższego związane są z poszukiwaniem poprawy efektywności wydatkowania środków publicznych, rozumianej jako osiągnięcie założonych celów przy najmniejszych możliwych kosztach. Poniżej przedstawię, jak cele te są definiowane i jak mierzone jest ich osiągnięcie w analizowanych krajach.

Fińskie reformy sektora edukacji wyższej wśród celów wprowadzanych zmian wskazują wzrost konkurencyjności międzynarodowej uczelni oraz zwiększenie liczby studiujących. Na liście szczegółowych celów do osiągnięcia w najbliższym czasie znajdują się:

- 1) umiędzynarodowienie studiów i badań naukowych,
- 2) wkład uczelni w rozwój społeczny m.in. przez współpracę z otoczeniem oraz stworzenie nowoczesnej infrastruktury badawczej,
- 3) poprawa dostępności do kształcenia w dziedzinie nauk inżynierskich i technicznych,

- 4) podniesienie poziomu innowacyjności,
- 5) zmniejszenie liczby uczelni celem wzmocnienia ich potencjału,
- 6) większe profilowanie ośrodków akademickich (wyspecjalizowanie),
- 7) jasne kryteria awansu społecznego kadry naukowej,
- 8) stworzenie programów kształcenia opartych na badaniach,
- 9) wyjście na przeciw oczekiwaniom studentów,
- 10) spopularyzowanie kształcenia przez całe życie,
- 11) realizacja tzw. trzeciej misji (tj. budowanie relacji z otoczeniem).

W dłuższej perspektywie czasu (do 2020 r.) ambicją fińskiego rządu jest upowszechnienie wyższego wykształcenia do poziomu 30% wśród osób w wieku 25-64 lata oraz 42% wśród samych tylko 30-latków. Cel ten jest ściśle powiązany z założeniem stworzenia równych szans w dostępie do wyższych uczelni dla wszystkich kandydatów bez względu na ich rasę, płeć, pochodzenie, status materialny oraz z dążeniem do skrócenia czasu nauki (na wszystkich poziomach kształcenia) i ze zminimalizowaniem dublowania się treści kształcenia ze zdobytym już wcześniej lub z posiadanymi kwalifikacjami (poprawa uznawalności wcześniejszych osiągnięć edukacyjnych i kwalifikacji).

Istotnym narzędziem poprawy konkurencyjności, a również jakości pracy uczelni jest zwiększenie ich finansowej i organizacyjnej autonomii. Reformy w pierwszej kolejności objęły uniwersytety. Uczelnie te dziś nie tylko decydują samodzielnie o strukturze zatrudnionej kadry, ale także o programach kształcenia. Zawierane trzyletnie porozumienia wykonawcze z jednej strony określają oczekiwania władzy centralnej względem uczelni, ale z drugiej zwalniają uczelnię z corocznego, drobiazgowego raportowania ze swojej działalności. Jak pokazuje tabela 1, ogólne cele stawiane przed szkolnictwem wyższym są w tych kontraktach operacjonalizowane i przyjmują postać dość konkretnych oczekiwań państwa wobec uczelni.

Po reformie uniwersytetów planuje się poddać procesowi rekonstrukcji także politechniki. Głównym zamiarem przyświecającym temu procesowi jest przejście w całości finansowania politechnik przez rząd – politechniki w tym względzie zostały zrównane z uniwersytetami [www 2].

Tabela 1. Kontrakty wykonawcze (*performance agreements*) – założenia na lata 2013-2016

Politechniki	Uniwersytety
Cele	
<ul style="list-style-type: none"> – nadanie 21 907 tytułów zawodowych inżyniera – przyznanie 1600 stopni nauczycielom kształcenia zawodowego – wypromowanie 2018 magistrów – przyjęcie 7 475 studentów cudzoziemców – wysłanie za granicę 8 830 studentów fińskich (wymiany muszą trwać dłużej niż 3 miesiące) 	<ul style="list-style-type: none"> – nadanie 14 200 tytułów licencjata – nadanie 15 023 tytułów magistra – nadanie 1 635 stopni doktora – wypromowanie 8 950 absolwentów cudzoziemców – wysłanie za granicę 11 950 fińskich studentów – (wymiany muszą trwać dłużej niż 3 miesiące)

Kryteria oceny uczelni	
Edukacja: – liczba nadanych tytułów zawodowych w odniesieniu do kadry akademickiej – studenci, którzy kończąc studia uzyskali ponad 55 punktów ECTS w ciągu roku akademickiego Badania: – otrzymane granty na realizację projektów B+R – realizacja trzeciej misji – płatne usługi świadczone przez politechniki w odniesieniu do całkowitego budżetu Internacjonalizacja: – umiędzynarodowienie (mobilność pracowników i studentów)	Edukacja: – liczba nadanych tytułów magistra w odniesieniu do kadry akademickiej – liczba nadanych stopni doktora w odniesieniu do kadry profesorskiej – studentów, którzy kończąc studia uzyskali ponad 55 punktów ECTS w ciągu roku akademickiego Badania: – publikacje naukowe w stosunku do personelu akademickiego – fundusze pozyskane w drodze konkursów na badania w odniesieniu do całkowitego budżetu uczelni Internacjonalizacja: – umiędzynarodowienie (mobilność pracowników i studentów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie www 2.

5. Finansowanie fińskich uczelni wyższych

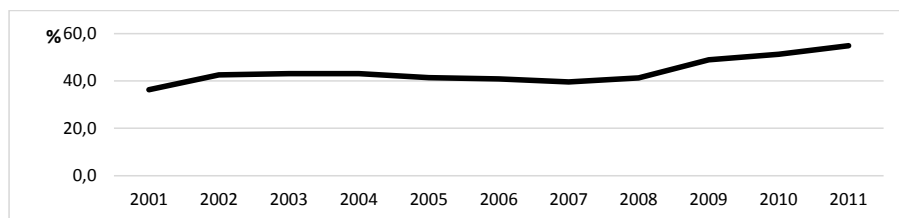
W niniejszej części opracowania uwaga zostanie skoncentrowana na przeanalizowaniu głównych źródeł dochodów uczelni oraz sposobów ich alokacji między poszczególne instytucje. Jedną z wielkości niezbędnych do monitorowania wyników i tendencji w inwestowaniu w edukację (na każdym poziomie) jest wskaźnik wydatków publicznych na ten cel jako udział w PKB oraz według standardu siły nabywczej (PPS). Dane te zostały przedstawione na tle struktury ilościowej studentów uczelni wyższych. Oprócz tego poniżej zostanie zaprezentowana sekwencja danych pokazujących inwestycje w edukację wyższą w ostatnich kilkunastu latach. Jest to ważny zabieg dla uzyskania informacji, ile fiński budżet centralny wydaje środków publicznych na edukację wyższą, także w przeliczeniu na jednego studenta. Do analizy posłużono się przede wszystkim zbiorami udostępnianymi przez Eurostat.

W latach 2002-2011 w skali 28 krajów Unii Europejskiej wydatki publiczne na szkolnictwo wyższe jako udział w PKB wynosiły od 1,1% do 1,2%, tak więc w końcowym efekcie (pomimo kryzysu gospodarczego) wartość tego wskaźnika nie tylko nie podlegała wahaniom, ale nawet nieznacznie wzrosła. Wśród państw europejskich wyróżnia się w tym względzie Finlandia, gdzie całkowite wydatki na edukację wyższą, jako procent PKB, oscylowały między 2% a 2,1%. Wyraźny spadek tego wskaźnika występował w latach 2007-2008, a więc u zarania kryzysu gospodarczego. Dla porównania: w Polsce udział wydatków publicznych na szkolnictwo wyższe w PKB był na poziomie 1,04% – 1,13%, w Czechach – między 0,76% a 1,16% a we Francji – 1,21% – 1,29%.

Podobnie jak w przypadku nakładów publicznych poziom wskaźnika rocznych wydatków na uczelnie⁵ publiczne i niepubliczne jako odsetek PKB w Finlandii od 2009 r. wynosi 1,9%.

Analizując roczne wydatki na publiczne i prywatne uczelnie w przeliczeniu na jednego studenta w porównaniu do PKB *per capita*, wskaźnik ten w Finlandii miał wartość 46,6% PKB w 2011 r. (tj. wzrost z 34% w 2001 r.).

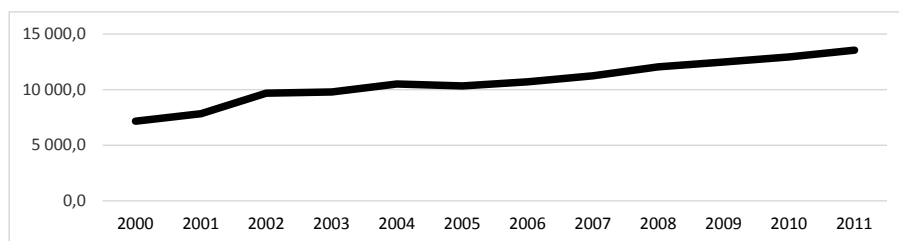
Wykres 2. Roczne wydatki na publiczne uczelnie przypadające na jednego studenta w porównaniu do PKB (*per capita*) na poziomie ISCED 5-6⁶ w odniesieniu do studentów stacjonarnych (%)

Źródło: Eurostat (brak danych dotyczących Polski za lata 2001-2002)

Jednocześnie w Finlandii obowiązuje zasada bezpłatnych studiów na wszystkich uczelniach i trybach studiów (poza studiami w języku obcym). Stąd zapewne obserwuje się spadek odsetka osób studiujących w trybie stacjonarnym uniemożliwiającym łączenie nauki z innymi aktywnościami. W 2011 r. w trybie stacjonarnym kształciło się aż o 38% mniej studentów niż w roku 2001.

Wykres 3. Wydatki na edukację wyższą według PPS w przeliczeniu na jednego studenta studiów stacjonarnych

Źródło: Eurostat

⁵ Eurostat podaje wydatki łącznie na uczelnie publiczne i niepubliczne

⁶ Według Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Kształcenia (ISCED):

- ISCED 5: szkolnictwo wyższe (pierwszy etap) Warunkiem przyjęcia na ten poziom jest na ogół pomyślne ukończenie kształcenia na poziomie ISCED 3 lub 4. Poziom ten obejmuje studia o profilu akademickim (typ A), które mają głównie charakter teoretyczny, i studia o profilu zawodowym (typ B), które są zwykle krótsze niż programy typu A i ukierunkowane na wejście na rynek pracy.
- ISCED 6: szkolnictwo wyższe (drugi etap) Poziom ten jest zarezerwowany dla studiów, które prowadzą do kwalifikacji naukowych na zaawansowanym poziomie (stopnia doktorskiego).

Patrząc na dane pokazujące wydatki na edukację wyższą według PPS⁷ w przeliczeniu na jednego studenta studiów stacjonarnych można zauważyć, że Finlandia przekracza średnią z 28 krajów Unii Europejskiej, wynoszącą w 2001 r. 7741,6 euro a w 2011 r. – 9474,8 euro (Wykres 3). Jednakże, jeśli przyjrzeć się dynamice zmiany w okresie lat 2000-2011, to w Finlandii nastąpił w tym czasie wzrost o 90% (dla porównania w Polsce nastąpił wzrost aż o 132%, ale wciąż nie przekraczamy średniej z 28 krajów UE).

5.1. Obecnie stosowane mechanizmy dystrybucji środków publicznych

W Europie szeroko rozpowszechnioną metodą, ale nie jedyną, obliczania wysokości środków publicznych przyznawanych uczelniom jest algorytm. W ciągu ostatnich kilkunastu lat oprócz algorytmów stosowane są także inne metody mające na celu premiowanie jakości i efektywności prowadzonej przez uczelnie działalności, co zostało zilustrowane na schemacie 1. W chwili obecnej mechanizmy dystrybucji środków publicznych między uczelnie opierają się także na systemach kontraktowych i negocjacjach, zaś same algorytmy uwzględniają oprócz czynników ilościowych, także – jakościowe.

Udział środków pochodzących z budżetu centralnego Finlandii w budżetach uczelni jest na poziomie 65%. Nie istnieje w zasadzie finansowanie uczelni ze środków prywatnych (poza opłatami za niektóre krótkoterminowe kursy organizowane w ramach kształcenia ustawicznego) (Musiał, 2014). Uwagę zwraca duży udział środków z innych źródeł – w przypadku Finlandii w dużej mierze są to dwie agencje badawcze: Tekes oraz Akademia Finlandii, które swoje środki czerpią z budżetu państwa. W Finlandii obowiązuje model budżetów kontraktowych (*performance agreement*), który jest doskonalony od 1994 r. i w coraz większym stopniu koncentruje się na osiągnięciach uczelni (zarówno politechnik jak i uniwersytetów). Zawierane umowy (porozumienia wykonawcze) są odnawiane w kilkuletnich cyklach (obecny cykl zaczął się w 2013 r. i zakończy się wraz z 2016 r.). Zanim rozpoczną się negocjacje budżetowe, parlament fiński przyjmuje sześciolletnie strategie rządowe realizowane w ciągu trzyletnich planów uczelni. Najważniejsze zadania stojące przed edukacją wyższą to wykształcenie odpowiedniej liczby absolwentów we wskazanym profilu i specjalności potrzebnej na rynku pracy. Budżety uniwersytetów są określane na podstawie następujących wskaźników: kształcenie (41%), badania (34%) i realizacja krajowych celów edukacji wyższej (25%) [www 3]. Na poziomie uczelni (uniwersytetu) sposoby alokacji środków są przejęte bezpośrednio z zapisów porozumień wykonawczych. Z budżetu uczelni środki są przydzielane wydziałom. Te z kolei rozdzielają je na instytuty, a instytuty – na swoje jednostki organizacyjne.

⁷ Standard siły nabywczej (PPS) jest sztuczną jednostką walutową. Teoretycznie za jeden PPS można kupić tę samą ilość dóbr i usług w danym kraju. Jednakże różnice cen pomiędzy państwami oznaczają, że różne ilości krajowych jednostek walutowych są potrzebne do zakupu tych samych towarów i usług w zależności od kraju. PPS uzyskiwane jest przez podzielenie każdego agregatu gospodarczego kraju w walucie krajowej przez jego odpowiednik w parytetach siły nabywczej. (http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Purchasing_power_standard_%28PPS%29/pl).

Natomiast alokacja środków politechnik oparta jest o czteroletnie strategie rządu, które są realizowane przez trzyletnie porozumienia wykonawcze. Podział środków uwzględnia kierunek studiów. Według danych za 2014 r. budżety politechnik mają następującą strukturę: 85% z przeznaczeniem na działalność edukacyjną i 15% – na badania. Politechniki otrzymują też pieniądze od samorządów lokalnych [www 3].

Procedura ustalania przywołanych powyżej zapisów porozumień wykonawczych jest procesem interaktywnym, tj. polegającym na stałej komunikacji i dyskusji pomiędzy stronami. Ministerstwo wpiery ustala harmonogram i wytyczne wskazujące cele rządu stawiane przed sektorem uczelni wyższych. Następnie uczelnie zajmują stanowisko wobec propozycji rządu. Dyskusje na poziomie uczelni mogą trwać nawet rok i mają charakter oddolny (poszczególne jednostki organizacyjne uczelni muszą zająć w sprawie stanowisko). Trzecim etapem jest wypracowanie wspólnego stanowiska (rządu i uczelni) z wykorzystaniem narzędzi internetowych. Kiedy już zostają ustalone cele i zadania, zawierane jest umowa/porozumienie wykonawcze, które zwykle liczy ok. 8 stron. Umowy te dają możliwość stronie rządowej monitorowania ich wykonania oraz porównywania instytucji między sobą. W tym celu uczelnie zobowiązane są do składania sprawozdań za pośrednictwem bazy KOTA. Baza KOTA jest wykorzystywana przez ministerstwo do sporządzania corocznej informacji zwrotnej dla uczelni o stanie realizacji umowy/porozumienia. Pomimo tego, że zawierane umowy mają charakter prawny, to jednak jeszcze nie zdarzyło się, aby ministerstwo pozwalało uczelni do sądu za niewywiązanie się z kontraktu, gdyż w Finlandii przyjmuje się zasadę, że wszystkie nieścisłości można wyjaśnić w drodze dialogu [www 2].

Lista wskaźników służących do oceny realizacji porozumień wykonawczych jest stale modyfikowana i zakłada się, że po 2016 będzie miała jeszcze nieco zmienioną postać. Zmiany mają na celu zwiększenie znaczenia wskaźników pro jakościowych. Jakość kształcenia ma być mierzona przez badanie opinii studentów (od opinii studentów zebranych przy użyciu formularza ewaluacyjnego ma być uzależnione 3% budżetu uczelni). Proponuje się zwiększenie znaczenia wskaźnika studentów, którzy zdobyli 55 punktów ECTS do 12% i zmniejszenie wagi wskaźnika oddającego liczbę wypromowanych magistrów do 14% i licencjatów (inżynierów) do 6%. Opracowuje się też nowe zasady oceny dorobku pracowników naukowych (system oceny publikacji) [www 2].

Chcąc wyróżnić wspólne czynniki decydujące o wysokości przyznawanych środków dla uniwersytetów i politechnik, należy wskazać, że konstrukcja ich budżetów osadzona jest na 4 elementach:

- 1) dbałość o jakość, rozwój strukturalny, konkurencyjność, efektywność, internacjonalizacja,
- 2) realizacja misji uczelni,
- 3) realizacja kluczowych działań rozwojowych uczelni – 1-5 projektów realizowanych przez uczelnię, ściśle powiązanych ze strategią rozwoju uczelni,

- 4) finansowanie w ramach mechanizmów: finansowanie bazowe i finansowanie projektów (*core and project funding*) oraz monitoring i ocena realizacji działań uczelni [www 2].

W literaturze przedmiotu można odnaleźć potencjalne słabości modelu budżetów kontraktowych. Wskazuje się przede wszystkim na to, że kilkuletni horyzont czasowy uniemożliwia jakąkolwiek elastyczność w realizacji zapisów kontaktowych. Zwłaszcza jest to uciążliwe dla uczelni o wąskich specjalizacjach. Do tego wskazuje się także na zbyt mocny nacisk kładziony na realizację celów krajowych, co może przynieść niebezpieczeństwo oddalenia się uczelni od realizacji celów regionu, na którego terenie dana jednostka funkcjonuje [www 3].

Z przedstawionej powyżej analizy wynika, że system fiński jest bardzo interaktywnymi i konkurencyjnym systemem. Wieloletnie strategie polityki edukacyjnej ustalane przez rządy są potem realizowane przez uczelnie wyższe, będące skrupulatnie rozliczane ze swoich osiągnięć w tym zakresie. System czeski jest w trakcie konstytuowania się nowego mechanizmu alokacji środków budżetowych, ale już na obecnym etapie kładzie on nacisk na osiągnięcia uczelni na polu dbałości o jakość prowadzonej działalności, zmierzając ku rozwiązaniom stosowanym w Europie Zachodniej. Cytując M. Kwieka: „*Zmiany w szkolnictwie wyższym są zatem długotrwałe i odbywają się w cieniu przeszłości, od której procesom reform nie udaje się abstrahować*” [Kwiek, 2015, s. 193].

6. Opłaty za studia oraz systemy wsparcia studentów

Większość europejskich systemów edukacji wyższej zmagają się z tym samym problemem, tj. jak nie tracąc na jakości edukacji i badań przy rosnącej liczbie studentów, jednocześnie niwelować nierówności w dostępie i pomyślnym ukończeniu edukacji wyższej? Trzeba tutaj dodać, że uczelnie działają obecnie w warunkach kurczących się środków w budżetach centralnych. W większości krajów obserwuje się więc tendencję do zwiększania udziału środków prywatnych w wydatkach na edukację wyższą ogółem. Taka sytuacja niesie za sobą co najmniej dwa zagrożenia, tj. negatywny wpływ na popyt na wyższe wykształcenie oraz nieracjonalność wyborów kandydatów na studia. Stąd ważnym elementem badania systemów edukacji wyższej w analizowanych krajach jest przyjrzenie się zasadom odpłatności za studia oraz wsparcia finansowego dla studentów i ich rodzin, co jest celem niniejszego podrozdziału. Jedną z przesłanek przeciwko wprowadzaniu współpłaty za studia jest to, że opłaty będą zniechęcać potencjalnych kandydatów do wstępowania na uczelnie. Wprowadzenie opłat może budzić u kandydatów na studentów niepokój utraty płynności finansowej i nieukończenia nauki. Większość tych obaw ma wspólne źródło, tj. przeciętny konsument nie dostrzega korzyści z inwestycji, które odroczone są w czasie. Poza tym oprócz kosztów czesnego należy wkalkulować w całość także wydatki związane z utrzymaniem się w czasie studiów (koszty utrzymania są ponoszone przez studentów także w systemach, gdzie studia są całkowicie bezpłatne, np. w Finlandii).

W dyskusjach nad wprowadzeniem współpłatności za studia wyższe nie brakuje argumentów „za” i „przeciw” temu rozwiązaniu. Wskazuje się przede wszystkim, że wprowadzenie czesnego nie może być utożsamione z wycofaniem się państwa z funkcji regulacyjnych i przesunięciem ciężaru finansowania edukacji wyższej na gospodarstwa domowe [Ratajczak, 1999]. Współpłatność może przyczynić się do podniesienia motywacji wśród studentów do osiągnięcia lepszych wyników w nauce i ukończenia studiów w terminie. Również same uczelnie mogą wykazywać się większą elastycznością w odpowiedzi na popyt ze strony studentów i kandydatów na studentów. Nie mówiąc już o źródle dodatkowego dochodu, który może być przeznaczony na rozwój infrastruktury uczelni, nowe projekty badawcze czy stypendia i granty. Powszechnie wskazywanym zagrożeniem wprowadzenia czesnego jest stworzenie bariery w dostępie do wyższych uczelni dla osób zdolnych, ale pochodzących z niezamożnych środowisk. Problemowi temu można zaradzić przez programy stypendialne czy udzielanie kredytów studenckich.

Poniżej przedstawione zostały za EURIDYCE wysokości opłat za studia (jeśli występują) oraz systemy wsparcia finansowego dla studentów w roku akademickim 2014/2015. W zbiorach EURIDYCE dostępne są dane od roku 2012/2013, stąd niemożliwe jest dokonanie przekrojowej analizy wysokości opłat za studia i systemów wsparcia od lat 90. XX w. Informacje pochodzące z EURIDYCE uzupełniono o dane Eurostatu opisujące udział wydatków na pomoc finansową studentów w całości wydatków na edukację wyższą.

W Finlandii opłaty za studia początkowo obowiązywały tylko osoby pochodzące spoza Unii Europejskiej i spoza krajów nordyckich. Ale w tych przypadkach czesne było rekompensowane przez systemy wsparcia stypendialnego. Pod wpływem protestów w grudniu 2014 r. podjęto decyzję o niepobieraniu żadnych opłat za studia, niezależnie od kraju pochodzenia studenta. Wyjątkiem pozostają studia w języku obcym (głównie w języku angielskim). Wsparcie przyznawane jest także studentom, którzy zdecydują się na studia poza Finlandią. Należy spełnić wtedy jeden warunek – studia za granicą muszą mieć równoważny do fińskiego program (tj. odpowiadający fińskim standardom kształcenia).

Fiński system wsparcia finansowego dla studentów charakteryzuje się tym, że prawie zrezygnowano z pożyczek studenckich na rzecz systemu stypendiów. Stypendium przysługuje każdemu studentowi, który nie przedłuża okresu studiowania. Kwoty stypendium wahają się od 55,72 EUR do 335,32 EUR – w zależności od tego, czy student mieszka sam czy przy rodzinie. W zależności od jego sytuacji lokalowej może otrzymać także dodatek mieszkaniowy, pokrywający 80% czynszu (maksymalnie 201,60 EUR przy dochodzie studenta nie przekraczającym 11 850 EUR rocznie). Studenci mogą podjąć pracę zarobkową, ale w wymiarze nie większym niż 25 godzin tygodniowo, a w wakacje na pełen etat. Stąd stypendia najczęściej wypłacane są przez 9 miesięcy, by przez pozostałe 3 miesiące student mógł pracować w pełnym wymiarze godzin.

Dla osób, które chcą podjąć kredyt, przygotowano ofertę w postaci 400 euro miesięcznie przy gwarancji rządowej. Stąd banki nie żądają od kredy-

tobiorców (studentów) dodatkowych zabezpieczeń [www 12]. Do tego, z tytułu zaciągniętego zadłużenia, studenci są objęci systemem ulg podatkowych. Zazwyczaj okres kredytowania wynosi 2-krotność cyklu studiów. Jeśli student uzyska dyplom w „regulaminowym” 5-letnim terminie, to może liczyć na redukcję kredytu [www 11].

Rodzice studentów nie mają żadnych ulg z tytułu posłania potomstwa na uczelnie wyższą, gdyż każdy student jest traktowany jako samodzielne gospodarstwo domowe [www 12]. Finlandia jest krajem, gdzie jest największy udział wydatków na pomoc finansową dla studentów wśród wydatków publicznych. W 1999 r. odsetek ten wyniósł 16%, w 2001 r. 18,2% (i był najwyższy dla tego kraju). Natomiast w 2011 r. spadł do poziomu 13,7% – ciągle będąc najwyższym spośród analizowanych państw.

7. Realizacja celów stawianych przed systemem edukacji wyższej w Finlandii

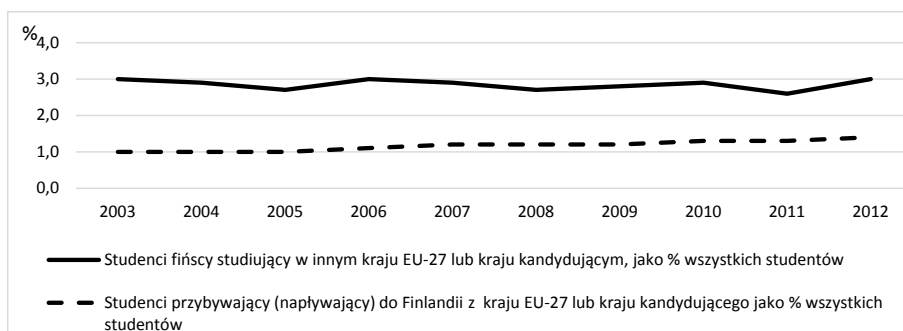
W Europie obserwuje się od kilkunastu lat tendencję polegającą na uzależnieniu finansowania uczelni w mniejszym stopniu od faktycznych wydatków, a w większym od jej wyników. Wraz z tą tendencją pojawiły się procedury monitorowania i rozliczania uczelni z efektów działalności, m.in. są to [www 4]:

- mobilność studentów,
- studenci-cudzoziemcy,
- kadra akademicka,
- poziom wykształcenia osób w wieku 25-34 lata,
- zatrudnialność absolwentów.

Poniżej zostaną przeanalizowane rysujące się tendencje na drodze do osiągnięcia tych celów.

7.1. Mobilność studentów

Wykres 3. Studenci studiujący w innym kraju EU-27 lub kraju kandydującym, jako % wszystkich studentów oraz studenci przybywający (napływający) z kraju EU-27 lub kraju kandydującego jako % wszystkich studentów

Jednym z wyzwań stojących przed uczelniami wyższymi jest wskaźnik umiędzynarodowienia studiów (Wykres 3). Dotyczy to zarówno studentów wyjeżdżających na studia za granicę, jaki i studentów napływających z innych krajów. Ważę uczestnictwa uczelni w umiędzynarodowieniu w obszarze edukacji najlepiej opisują Knight i deWit, pisząc, że jest ono nieuniknione, ponieważ postęp wiedzy i nauki są procesami nie znającymi granic [www 10].

Z danych przedstawionych na wykresie 3 wyraźnie widać, że przeważa odsetek Finów studiujących za granicą nad odsetkiem cudzoziemców przyjeżdżających do Finlandii. Mobilność studentów fińskich w latach 2003-2012 oscylował na poziomie 3%. Natomiast odsetek cudzoziemców uczących się w Finlandii w tym samym czasie wahał się od 1% do 1,4%. Można przypuszczać, że system finansowego wsparcia fińskich studentów jest tak skonstruowany, że wysokość tego wsparcia jest również atrakcyjna w przypadku studiów za granicą.

7.2. Kadra akademicka

Tabela 2. Liczba studentów (ogółem) przypadająca na jednego nauczyciela akademickiego

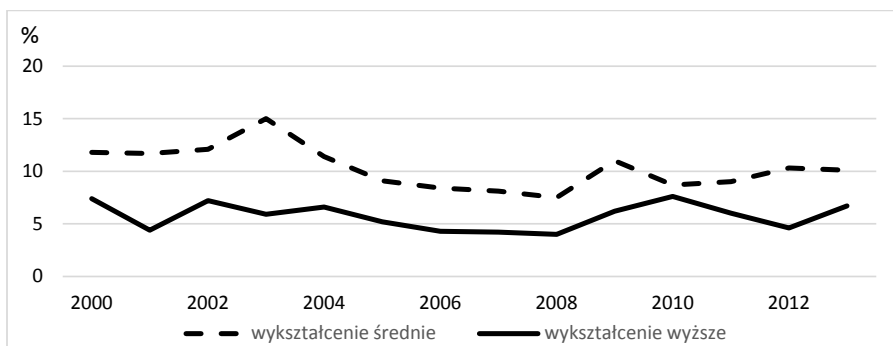
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Finlandia	16	22	23	22	20	20	19	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

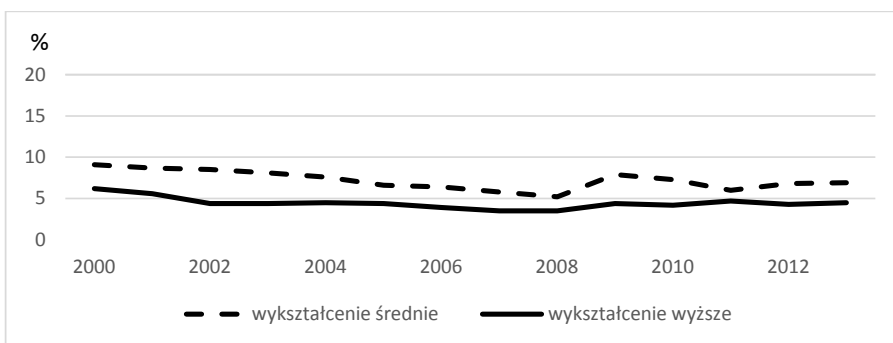
Liczebność kadry akademickiej w Finlandii w latach 2000-2012 zmieniała się. Do roku 2005 rosła, by następnie spadać. W efekcie tych zmian liczba nauczycieli akademickich w ostatnich kilkunastu latach tylko nieznacznie wzrosła (z 16 216 nauczycieli w 2000 r. do 16 164 w 2012 r.). Dane te przedstawiają się interesująco w zestawieniu z liczbą studentów przypadająca na jednego pracownika (Tabela 2). W roku 2005 na jednego pracownika przypadało 16 studentów a w 2012 r. – 19. Dla porównania w Polsce proporcje te kształtowały się następująco (odpowiednio): 1:22 oraz 1:20. Dane te korespondują ze zmianami demograficznymi i spadkiem liczby studentów w ogóle.

7.3. Osoby z wyższym wykształceniem na rynku pracy

Porównując osoby w wieku 25-29 lata oraz 30-34 lata, widać, że im starsza grupa wiekowa, tym wyższy jest odsetek osób legitymujących się wyższym wykształceniem. Zwłaszcza jest to widoczne na przykładzie Finlandii. Koresponduje to z analizowanymi wcześniej danymi, które wskazywały, że w tym kraju przeważa grupa starszych studentów. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego zakłada, że do 2020 r. w Finlandii w grupie 30-latków osiągnięty zostanie odsetek 42% osób z wyższym wykształceniem. Z danych Eurostatu wynika, że już w roku minionym fiński system zbliżył się do zrealizowania tego zadania (wśród Finów między 25-34 rokiem życia 40,3% osób miało wyższe wykształcenie, a wśród 30-34-latków – 41,7%).

Tabela 4. Odsetek bezrobotnych w wieku 25-29 lat wg wykształcenia

Źródło: Eurostat

Tabela 5. Odsetek bezrobotnych w wieku 30-34 lat wg wykształcenia

Źródło: Eurostat

Wśród bezrobotnych w obu kohortach wiekowych (25-29 lat oraz 30-34 lata), przeważają osoby ze średnim wykształceniem. Trzeba jednak zaznaczyć, że bezrobocie jest niższe w starszej grupie wiekowej. Można wnioskować, że staż pracy i doświadczenie zawodowe rekompensują w Finlandii brak wyższego wykształcenia. Nie zmienia to jednak tego, że w zdecydowanie lepszej sytuacji na rynku pracy są osoby z wyższym wykształceniem.

8. Podsumowanie

Zmiany zachodzące w finansowaniu fińskich uczelni wyższych zmierzają do wyraźnego powiązania poziomu i struktury finansowania z realnymi rezultatami osiąganymi przez instytucje edukacji wyższej. Są one zbieżne z zaleceniami Komisji Europejskiej, upublicznionymi w dokumencie pt.: „*Europe 2020 target: tertiary education attainment*” i sprowadzają się do następujących obszarów [www 8]:

- 1) upowszechnienie wyższego wykształcenia,

- 2) umiędzynarodowienie uczelni (zarówno w aspekcie wymiany studentów, jak i współpracy przy realizacji projektów badawczych),
- 3) szeroko rozumiana współpraca uczelni z otoczeniem,
- 4) poprawienie pozycji absolwentów na rynku pracy,
- 5) wysoka jakość kształcenia i prowadzonych badań naukowych.

Powyższe analizy mają na celu nie tyle ocenę fińskiego mechanizmu finansowania i systemu edukacji wyższej, co jego scharakteryzowanie i wskazanie na specyfikę stosowanych rozwiązań. Pozwalają one na wysnucie kilku ogólnych obserwacji, tj.:

1. Kierunek zmian w stosowanych mechanizmach finansowania edukacji wyższej jest taki, że następuje sukcesywne przejście do mechanizmów konkurencyjnego podziału środków publicznych, promującego jakość prowadzonej działalności i osiągnięcia uczelni w powiązaniu z celami strategicznymi państwa w tym zakresie. Odchodzi się od formuły finansowania za pomocą algorytmu i zmniejsza się jego znaczenie.
2. Zmiany demograficzne wymagają rozważenia możliwości pozyskania innych źródeł finansowania uczelni wyższych, a także ich konsolidację.
3. W Finlandii, gdzie studenci nie płacą czesnego, przeważa grupa starszych studentów – w wieku 25-29 lat. Stąd też jest tu najwyższy odsetek osób będących w wieku 30-34 lata i mających dyplom wyższej uczelni. Można więc przypuszczać, że silnym czynnikiem motywującym do podjęcia studiów bezpośrednio po maturze i ukończeniu ich w terminie jest uzależnienie od tych okoliczności opłat za studia.
4. W Finlandii migracja związana z nauką ma jeden kierunek – tj. Finowie wyjeżdżają za granicę. Istotną zmianą dla studentów może być to, że ich opinia na temat uczelni od bieżącego roku będzie miała wpływ na 3% budżetu fińskich uczelni. Zaproponowane rozwiązanie może z jednej strony jeszcze bardziej zachęcić Finów do edukacji w kraju, ale z drugiej strony może także przyciągnąć cudzoziemców.
5. Patrząc na sytuację absolwentów na rynku pracy, zauważyć należy lepszą pozycję osób z wyższym wykształceniem. Wyraźnie spadła tu wartość odsetka osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Pomimo upowszechnienia wyższego wykształcenia (czyli dobro, jakim jest dyplom ukończenia wyższej uczelni, stało się bardziej powszechne) to sytuacja absolwentów uczelni na trudnym obecnie rynku pracy jest lepsza niż słabiej wykształconych obywateli.

Wyższe wykształcenie kojarzone jest z prestiżem często traktowanym jako dobro wymienne, np. na władzę czy zasobność majątkową, do którego posiadania większość ludzi dąży. Dobra te są w społeczeństwie dzielone nierówno.

A wszystko, do czego jest ograniczony dostęp, jest postrzegane jako wyjątkowe – elitarne [Sztompka, 2004]. Wykształcenie może być więc instrumentem zwiększającym prawdopodobieństwo powodzenia w życiu zarówno osobistym, jak i zawodowym. Niezwykle rzadko zdarza się, aby ujawnione talenty samoistnie się rozwijały. Zwykle niezbędne jest spędzenie długich lat na nauce, pokonując kolejne szczeble edukacji. Z czego zatem wynika ta ograniczoność w dostępie do wykształcenia? Odpowiedzią, która niejako samoistnie się nasuwa, jest dostępność do uniwersytetów oraz, a może przede wszystkim, indywidualne zdolności, predyspozycje i chęci jednostki. Indywidualne możliwości pozwalają lub nie przyswoić i zrozumieć zasób wiedzy z danego obszaru nauki.

Parafrazując noblistę Amartaya Sena, można powiedzieć, że wybór między elitaryzmem i egalitaryzmem we współczesnych systemach edukacji wyższej wymaga przede wszystkim zrozumienia różnicy między formalnymi *szansami*, jakie państwo powinno stwarzać społeczeństwu do osiągnięcia najwyższego poziomu wykształcenia oraz uczelniom dla prowadzenia działalności naukowo-edukacyjnej, a realnymi *możliwościami*, które powinny być spełniane zarówno przez instytucje szkolnictwa wyższego, jak i samych studentów [Sen, 2002]. Stąd elitarność wyższych uczelni nie musi być *a priori* utożsamiana z ograniczaniem liczby osób legitymujących się wyższym wykształceniem. Niezbędne są mechanizmy ułatwiające młodym ludziom odnalezienie swojej ścieżki edukacyjnej, która nie zawsze musi wieść do uniwersytetu czy politechniki.

Literatura

1. Altbach Philip G., Reisberg Liz, Rumbley Laura E. 2009. *Trends in global higher education. Tracking and academic revolution. Executive summary. A report prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education*. Paris. UNESCO [www 1] <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001831/183168e.pdf> (dostęp: 15 marca 2015).
2. De Boer Harry, Jongbloed Ben. (et al.) 2014. Performance-based funding and performance agreements in fourteen higher education systems. Draft, [www 2] <http://doc.utwente.nl/93619/1/PBF%20and%20PA%20MOCWdec2014.pdf> (dostęp: 25 marca 2015).
3. De Boer Harry, Jongbloed Ben. (et al.) 2015. Performance-based funding and performance agreements in fourteen higher education systems, [www 3] <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2015/03/01/performance-based-funding-and-performance-agreements-in-fourteen-higher-education-systems.html> (dostęp: 22 marca 2015).
4. De Boer Harry, Jongbloed Ben. (et al.) 2010. Progress in higher education reform across Europe, Funding reform, Volume 3: Rates of return survey and funding fiches, [www 4] <http://doc.utwente.nl/88694/1/FUN%20vol%203%20Rates%20of%20return%20survey%20and%20funding%20fiches.pdf> (dostęp: 15 marca 2015).
5. Denek Kazimierz. 2011. *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Dydaktyka akademicka i jej efekty*. Poznań: WSPiA.

6. Denek Kazimierz. 2012. *Transformacje systemowe szkolnictwa wyższego*, [www 5] <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/6038/1/Transformacja-M-E-K-2012.pdf> (dostęp: 25 marca 2015).
7. Dziedziczak-Fołtyn, Agnieszka. 2014. *Recepcja przemian instytucji szkoły wyższej – szkic o dwóch formacjach w dyskursie naukowym*, [www 6] https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/12069/1/CPP_RPS_vol.82_Dziedziczak-Fołtyn.pdf (dostęp: 15 marca 2015).
8. Education at a Glance 2014: OECD Indicators (2014), OECD Publishing, [www 7] <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en> (dostęp: 11 maja 2015).
9. European Commission 2012. *Europe 2020 target: tertiary education attainment*, [www 8] http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/28_tertiary_education.pdf (dostęp: 11 maja 2015).
11. Higher education governance in Europe. Policies, structures funding and academic staff (2008). EURYDICE, [www 9] http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/091EN.pdf (dostęp: 15 kwietnia 2015).
12. Knight Jane, DeWit Hans. 1995, *Strategies for internationalisation of higher education. Historical and conceptual perspectives*, [www 10] http://www.uni-kassel.de/wz1/mahe/course/module6_3/10_knight95.pdf (dostęp: 20 maja 2015)
13. Kwiek Marek. 2010, *Transformacje uniwersytetu. Zmiany instytucjonalne i ewolucje polityki edukacyjnej w Europie*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
14. Kwiek Marek. 2014, *Reformy edukacji wyższej w Republice Czeskiej – w obszarze finansowania szkół wyższych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych (niepublikowany raport).
15. Kwiek Marek. 2015, *Uniwersytet w dobie przemian. Europejska perspektywa porównawcza*. Warszawa: PWN.
16. Maj-Solarz Dominika 2010. Fiński system szkolnictwa wyższego. Wątek: reforma systemu, [www 11] http://szkolnictwowyzsze.pl/wp-content/uploads/2014/06/FI%C5%83SKI-SYSTEM-SZKOLNICTWA-WY%C5%BBSZEGO_reforma-20101.pdf (dostęp: 11 maja 2015).
17. Marshall Gordon. (Ed.), 2005. *Słownik socjologii i nauk społecznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
18. Musiał Kazimierz. 2014, *Reformy edukacji wyższej w Finlandii – w obszarze finansowania szkół wyższych*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych (niepublikowany raport).
19. National student fee and support system in European higher education 2014/15. 2015. Eurydice, [www 12] http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/fees_support.pdf (dostęp: 11 czerwca 2015).
20. Piketty Thomas. 2015, *Kapitał XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
21. Ratajczak Marek. 1999. „Współpłatność za studia wyższe – koszty i korzyści”. *Polityka Społeczna* 5-6: 10-15.
22. Sen Amartya. 2002, *Rozwój i wolność*. Warszawa: Zysk i S-ka.
23. Sztompka Piotr. 2004. *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Warszawa: Wydawnictwo Znak.
24. Trow Martin. 1973. *Problem In the Transition from Elite to Mass Higher Education*, Carnegie Commission on Higher Education, Berkley, [www 13] <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED091983.pdf> (dostęp: 23 maja 2015).

MECHANISM OF FINANCING HIGHER EDUCATION IN FINLAND – THE COMPREHENSIVE APPROACH

Summary

The article focuses on key changes currently taking place in the financing of the Finnish universities - the level, the structure and the mechanisms of funds allocation generated by the state budget. The conducted analysis is based on the existing data (Eurostat). The article starts with the analysis of the data existing in the field of demography, the number of universities and students. The next part includes a description of the evolution of the system of financing higher education. The following section presents the objectives of the higher education sector, analysis of the main university income and identification of the currently used public funds distribution mechanisms and ways of their allocation. The further part of the study focuses on the issues related to supporting programs for students and their families and tuition fees. The article ends presenting the areas of university activities that are evaluated by special government agencies appointed to address the above mentioned issues.

Key words: higher education, mechanism of financing, Finland